

VĀRDNĪCA

MUZEJA EKSEMPLĀRS
PUB
KĒG

Ganēša

*Hindu gudrības un tālredzības dievs,
kuram lūdz visu lietu labvēlīgu iesākumu
un kurš novērš šķēršļus un ir
mākslu un zinātņu aizbildnis.*

A

Āftāba

Ūdens krūka, ko ikdienā izmanto, piemēram, roku mazgāšanai. Tā kā krūkas lietoja dzīvojamās telpās, tām bija daudz rotājumu, izsmalcināts dizains un inovatīvas osas. Āftābas lieto Ziemeļindijā, un šī trauku veida attīstību ietekmējusi Rietumāzijas amatniecība.

Arghja pātra

Kauss, kas veidots kā joni – stilizēts sieviešu dzimumorgānu attēlojums. Tamlīdzīgus rituālos traukus izmanto, lai lietu ūdeni pār lingam jeb hindu dieva Šivas fallisko formu. Šādu kausu lietojums lūgšanu praksē vairāk saistās ar hinduisma tantriskajām tradīcijām.

B

Baba Rāmdēva

Kareivis varonis, Rietumindijas zemāko kastu iecienīts svētais. Sākotnēji viņa sekotāji lielākoties bija no kopienām, kas nodarbojās ar ādas apstrādi. Rāmdēvas apbedījuma vieta Rādžastānā daudziem kļuvusi par svētceļojumu mērķi.

Batuā jeb batva

Rokassomiņa, tradicionāli daļa no līgavas pūra.

Benaresas sārī

Sārī tradicionāli izgatavoti Utarpradēšā, Vārānasī pilsētā, taču mūsdienās to audēju grupas ir izplatītas arī citur. Sārī auž ar rokas stellēm no zīda paveida katāna un zelta vai sudraba pavedieniem zarī. Šāda sārī tapšanai vajadzīgs laiks no divām nedēļām līdz pat sešiem mēnešiem. Spilgti sarkans Benaresas sārī parasti ir kāzu tērps vai līgavas pūra daļa, īpaši bengāļu un Ziemeļindijas ģimenēs. Benaresas tekstilijas, ieskaitot tīru zīdu (katānu), organzu (koru) un zīda izšuvumus, 2013. gadā iekļautas Indijas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (GN) reģistrā.

Bhairava

Hindu dieva Šivas forma. Bhairava ir Šivas baismīgākais veidols, kas atvaira ienaidniekus un novērš bailes.

Bhūdēvī

Hindu dievietes Lakšmī iemiesojums. Šajā formā viņa ir Višnu dzīvesbiedre. Bhūdēvī simbolizē zemi.

Bičhijas

Kāju pirkstu gredzeni, ko parasti nēsā precētas sievietes kā laulības simbolu. Tos izgatavo no sudraba un valkā pa pāriem uz otrā pirksta.

Č

Čanderi audums

Čanderi aušanas tradīcijas ir senas, un tās piedzīvo uzplaukumu Mughalu impērijas laikā (1526–1857). Ir trīs Čanderi sārī veidi: tīra zīda, kokvilnas, kā arī zīda un kokvilnas. Tradicionāli izmantots ziedu raksts, bet mūsdienās – ģeometriski ornamentī. Plānā kokvilnas muslīna sārī ar zelta pavedienu ieaustus motīvus sāka izmantot 20. gadsimta sākumā.

Čangalavatamvilaka

Eļļas lampa, ko tradicionāli izmanto Dienvidindijas tempļu un mājokļu rituālos, it īpaši Keralā.

Čikankarī izšuvums

Čikankarī ir smalks, māksliniecisks izšuvums uz dažādiem audumiem, piemēram, muslīna, zīda, šifona, organzas u. c. Vārds “čikan” cēlies no persiešu “čikin” vai “čakin”, kas nozīmē izšūtu audumu. Rakstu dizainu nosaka dūrienu veids un diega biezums. Zināmi 32 dažādi dūrieni. Čikankarī tapšanu ietekmējusi Mughalu impērijas aizbildniecība šim amatniecības veidam, it īpaši ar imperatora Džahāngīra (1569–1627) un viņa sievas Nūrdžahānas (ap 1577–1645) atbalstu, kuru laikā tas aizsākās. 1800. gados čikankarī izšuvumus popularizēja Avadhas valdnieki, veicinot to izplatīšanos starp britu koloniālās varas amatpersonām, kas pasūtīja šajā tehnikā darinātas lietas arī ikdienas vajadzībām.

D

Dekāna

Plato Indijā, uz dienvidiem no Narmadas upes, starp Rietumgatu un Austrumgatu kalniem.

Dīja

Eļļas lampa. Šādas lampas plaši izmanto Indijas subkontinentā, un tām ir svarīga nozīme dažādu reliģiju – hinduisma, sikhisma un budisma – lūgšanās, rituālos, ceremonijās un svētkos. Tās ir neatņemama māju un tempļu sastāvdaļa. Uguns liesma simbolizē apgaismību, labklājību, zināšanas un gudrību, gaismas uzvaru pār tumsu, labā – pār ļauno.

Dupata

Garš lakats, daļa no sievietes apģērba Indijas subkontinentā. Precētas sievietes tradicionāli apsedz galvu ar dupatu tempļos vai izrādot cieņu vecākiem cilvēkiem.

Durga

Hindu dievietes Pārvatī kareivīgā forma. Viņa ir varenās, postošās kosmiskās sievišķās enerģijas Šaktī iemiesojums. Durga tikusi aicināta, lai uzveiktu dēmonu Mahišāsuru bifeļa veidolā, un citi dievi dāvājuši ieročus, lai viņa spētu šo uzdevumu veikt. Mahišāsuramardinī burtiski nozīmē Mahišāsuras nonāvētāja. Hinduisma mitoloģijā Durga iemieso visu dievu spēku.

Džhumkas jeb džhumki

Auskari – viena no tradicionālajām rotaslietām Indijā. Pastāv daudz dažādu džhumku dizainu un modeļu.

G Gadžalakšmī

Hindu dievietes Lakšmī forma, dēvēta arī par ziloņu Lakšmī vai Lakšmī ar ziloņiem. Simbolizē bagātību, veiksmi, pārpilnību, auglību un labklājību.

Ganēša

Hindu gudrības un tālredzības dievs, kuram lūdz visu lietu labvēlīgu iesākumu un kurš novērš šķēršļus un ir mākslu un zinātņu aizbildnis. Viņu attēlo ar cilvēka ķermeni un ziloņa galvu sēžam uz lotosa zieda. Dieva pārvietošanās līdzeklis jeb vāhana ir pele. Hinduisma mitoloģijā viņš ir Šivas un Pārvatī dēls, un lielākā daļa hindu reliģisko rituālu sākas ar lūgšanu Ganēšam. Par godu viņam tiek rīkoti arī svētki, ko plaši svin visā Indijas rietumu un dienvidu daļā.

Gaumukha Kamandalu

Trauks ar snīpi govs galvas formā ūdens uzglabāšanai gan rituālu, gan mājas vajadzībām.

Ghata

Trauks, ko priesteris vai viņa palīgs tradicionāli izmanto tempļa reliģisko ceremoniju laikā, lai atnestu svaigu ūdeni no upes, dīķa vai akas. Ja uz trauka ir iegravēti dievību atveidi, tas kalpojis rituālos vai dievības tēla apslacīšanai ar svēto ūdeni.

Gopī

Govjumeitas, hindu dieva Krišnas mīļākās un pielūdzējas, ko bieži uzskata par viņa mīļotās Rādhas paplašinājumu. Krišnas un gopī rāsīlās deja iedvesmojusi dažādas Indijas mākslas formas.

Gota

Zelta un sudraba mežģīnes no Laknavas Ziemeļindijā.

H Haslī jeb hansulī

Kakla riņķi. Nosaukums atvasināts no hindi valodas vārda, kas apzīmē atslēgas kaulu, uz kura balstās rota. Šāda veida kaklarotas nēsā gan sievietes, gan jauni zēni un vīrieši.

Huka

Ūdenspīpe. 16. gadsimta beigās persiešu ārsts Hakīms Abulfaths Gīlānī izgudroja huku – smēķēšanas ierīci, kuru lietojot tabakas dūmi izfiltrējās caur ūdeni. Ūdenspīpe kļuva par Indijas aristokrātijas statusa simbolu. Hukas parastās sastāvdaļas ir trauks oglēm un tabakai, dobs vidusposms, kas savienots ar pamatni, caurule smēķēšanai un ar ūdeni piepildīta pamatne. Līdz mūsdienām vislabāk saglabājušās ūdenspīpju pamatnes.

Ikāts

Aušanas tehnika, kurā velku vai audu kūļiem pirms aušanas aptin pārsaites saskaņā ar iepriekš izstrādātu zīmējumu. Pavedienus krāso un tad pārsaites noņem, tādējādi iegūstot baltu rakstu uz krāsaina pamata.

Odišas štats ir otrajā vietā Indijā pēc audēju skaita, un amatniecības darinājumu daudzveidību tajā ietekmē dažādās cilšu kopienas ar savu kultūras identitāti,

kas pārstāvēta izsmalcinātos audumos, dizainā un spilgtās krāsās. Odišas ikāta tehnikā darinātās tekstilijas 2006. gadā iekļautas Indijas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢN) reģistrā.

Indijas Amatniecības padome

1952. gadā Indijā dibināta organizācija, kuras mērķis bija konsultēt Tekstila ministriju par amatniecības attīstības programmām. Šo padomi Indijas valdība likvidēja 2020. gada 27. jūlijā *Covid-19* pandēmijas laikā.

Indra

Hindu dievs, debesjuma valdnieks un pērkona pavēlnieks. Mitoloģijā Indru parasti attēlo uz baltā ziloņa Airāvatas.

K **Kašmīras šalle**

No smalkvilnas austas un izšūtas šalles, ko izgatavo Indijas subkontinenta ziemeļu daļā. 18. gadsimta beigās šalles nonāca Lielbritānijā un Francijā, kur kļuva par izmeklētu augstākās sabiedrības modes piederumu. Līdz 19. gadsimtam to izgatavošana bija roku darbs, un vienas šalles darināšana ilga no sešiem mēnešiem līdz gadam. Tās bija vieglas un smalkas – divus metrus garu un metru platu audumu varēja izvilkt caur gredzenu. Lai apmierinātu pieprasījumu, 19. gadsimta otrajā pusē Eiropā sāka rūpnieciski ražot to atdarinājumus.

Kānčipuramas zīda sārī

Sārī, kura aušanā izmanto zelta un sudraba pavedienus, kas padara to līdz pat diviem kilogramiem smagu. Sārī ieaustie motīvi cieši saistīti ar Kānčipuramas pilsētas vēsturi – tā ir nozīmīga svētceļojumu vieta, kas 4.–9. gadsimtā bijusi Pallavu dinastijas galvaspilsēta. Šāds sārī parasti ir līgavas pūra daļa. Kānčipuramas zīds 2005. gadā iekļauts Indijas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢN) reģistrā.

Kārtikēja jeb Subrahmanja

Hindu kara dievs, Šivas un Pārvatī dēls. Kārthikēju plaši pielūdz Indijas dienvidos. Viņa pavadoņi ir pāvs.

Khandoba

Hindu dieva Šivas iemiesojums, kuru pielūdz Dekānas reģionā. Viņa pirmā sieva Mhālsa tiek uzskatīta par dievietes Pārvatī iemiesojumu.

Kota dorija

Kvadrāta raksta aušanas tehnika, ko piekopj Kotas pilsētā Rādžastānā. Audēji par savu aizbildni uzskata Rao Kišoru Singhu, kurš kalpojis par ģenerāli Mughalu imperatora Šāhdžahāna (1592–1666) armijā.

Krišna

Hindu dieva Višnu astotais iemiesojums, ļaužu aizstāvis un glābējs. Ikonogrāfijā viņu attēlo tumšzilā vai melnā krāsā kā ganu ar turbānu, kurā iesprausta pāva spalva, dejas – rāslīlas – pozā spēlējam bānsurī flautu vai kopā ar gopī. Iecienīts temats ir Krišnas bērnība – Bālakrišna. Tā kā bērnībā viņam ļoti garšojis sviests, daudzos atveidos viņš redzams kā zēns, kas labajā rokā tur sviesta bumbiņu. Populārs ir arī dieva kā mīlētāja tēls, Krišna kopā ar savu mīļoto Rādhu. Poēzijā un mākslā šim tēlam ir dažādi traktējumi – gan reliģiski alegoriski, gan laicīgi.

L Lakšmī

Hindu laimes, bagātības un skaistuma dieviete. Parasti viņu attēlo kā zeltainas ādas krāsas sievieti, tērptu sarkanā sārī, stāvam vai sēžam lotosa ziedā. Viņas četras rokas simbolizē pienākumu, labklājību, vēlmes un augstākās apskaidrības sasniegšanu. Rokā viņa tur lotosa ziedu, kas simbolizē garīgu izaugsmi, pašizziņu un atklāsmi. Lakšmī kopā ar Pārvatī un Sarasvatī veido Tridēvī jeb sieviešu kārtas dievību triādi.

Lepču audumi

Audumi, kas austi uz mazām vertikālām stellēm. Pirms sāka izmantot kokvilnu un citus materiālus, to izgatavošanā lietoja nātres šķiedras pavedienus.

Lota

Trauks, kam ir liela nozīme hinduisma, budisma un džainisma rituālos kā bagātības un auglības simbolam. Ikdienā to izmanto gan dažādiem rituāliem, gan lai nomazgātos. Ceremonijās lotas lieto rituālo šķidrumu uzglabāšanai vai dievību tēlu iesvaidīšanai. Citreiz lotās pasniedz arī dzidrināto ghī sviestu vai ūdeni tradicionālās kopienas vakariņu laikā.

M Mādalija

Amuleta veids Rietumindijā, Rādžastānā.

Madhubani jeb Mithilas gleznojumi

Madhubani mākslas darbus veido dažādu Mithilas reģiona kopienu sievietes. Tradicionāli tie bijuši sienu gleznojumi, bet mūsdienās tos rada arī uz audekla vai rokām darināta papīra. Madhubani glezniecības stilam raksturīga formu ģeometrizācija un dabiskas krāsas sarkanbrūnos un melnos toņos. Parasti tajos attēlo dievības, ainas no eposiem un svētkiem, cilvēkus un tādas dabas parādības kā saule un mēness. Tukšos laukumus aizpilda ar ziediem, dzīvniekiem, putniem vai ģeometriskiem ornamentiem. Madhubani gleznojumi 2007. gadā iekļauti Indijas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢN) reģistrā.

Mādurkāthi

Rietumbengāles karstajā un mitrajā klimatā paklāji un paliktņi ir svarīga ikdienas dzīves sastāvdaļa – uz tiem sēž un guļ, no tiem darina somas, tos liek uz galda, lieto kā durvju aizkarus un izmanto reliģiskos rituālos. Paklājus auž uz bambusa rāmjiem. Velkiem izmanto kokvilnas pavedienus, bet audiem – mīkstos mādurkāthi meldrus un grīšļus, kas aug Medinīpurā purvainajos apvidos. Meldrus tradicionāli iekrāso ar dabiskām krāsvielām. Mādurkāthi 2018. gadā iekļauti Indijas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢN) reģistrā.

Madurajas Vīrans

Madurajas kareivis varonis, Šivas sekotājs. Nostāstos vēstīts, ka viņš kalpojis valdniekam Tirumalam Nājakam (1623–1659), kad iemīlējies tempļa dejojājā Vellaijammālā un ticis pieķerts, mēģinot kopā ar to aizbēgt no Mīnākšī tempļa. Madurajas Vīranu pielūdz kā ģimenes dievību Tāmilnādā. Viņa ikonogrāfija ir ļoti līdzīga Mahārāštrā un Karnātakā pielūgtā dieva Khandobas ikonogrāfijai. Thandžāvūras marathu valsts laikā dažas Khandobas ikonogrāfijas iezīmes saplūdušas ar Madurajas Vīrana tēlu, padarot tos līdzīgus.

Makara

Krokodīlam līdzīga mītiska ūdens būtne, kas ir spēka un auglības simbols.

Mango motīvs

Šā motīva pirmsākumi meklējami ap mūsu ēras 221. gadu Persijā, Sasanīdu dinastijas valdīšanas laikā, kad to dēvēja par *boteh džegheh*. Tas bija saistīts ar zoroastrismu un attēloja cipresi, kas simbolizēja mūžīgo dzīvi. *Boteh* jeb butas motīvs joprojām ir populārs Irānā, kā arī Centrālāzijas un Dienvidāzijas valstīs. Dienvidindijā to pazīst ar nosaukumu *manga* un *mankolam*, Ziemeļindijā – kā *ambi*, *kairi* un *kalga*.

Apģērbus un aksesuārus ar mango rakstu uzskata par veiksmi nesošiem, un tie simbolizē auglību, tāpēc iecienīti kāzās. Rotaslietas, kurās izmantots mango motīvs, dēvē par *manga malai*. Tās tradicionāli bijušas populāras Indijas dienvidos un valkātas kārtu kārtām ap plaukstu locītavām vai potītēm. Šā motīva Dienvidindijas versija ir vairāk stilizēta, savukārt Ziemeļindijā saglabājusi raksturīgo formu ar garākiem izliekumiem.

Modžārī jeb džuti

Tradicionālas indiešu kurpes. Dizains radies Mughalu valdīšanas laikā un saglabājies līdz mūsdienām. Mughalu imperators Džahāngīrs (1569–1627) ļoti labprāt nēsāja šāda stila apavus, tādēļ tie ieguva nosaukumu *Salim Shahis* (no valdnieka vārda Salīms). Sākotnēji tie bija monarha statusa apliecinājums – izgatavoti no ādas un samta, izšūti ar sudraba un zelta zarī pavedienu, rotāti ar dārgakmeņiem un pērlītēm. Kurpēm ir plakana zole, tās ir ļoti ērtas, un nav atšķirības starp kreiso un labo – abas ir vienādas.

Mughalu impērija

Impērija, kas pastāvēja no 1526. līdz 1857. gadam tagadējās Indijas, Pakistānas, Afganistānas un Bangladešas teritorijā.

Morpankhī

Liellaiva, kuras priekšgalā atveidots pāvs ar izplestiem spārniem un spalvām, kas aptver korpusu. Laivas pakaļgals veidots kā makara. Šādas laivas 17.–18. gadsimtā izmantoja braucieniem pa upi, izklaidēm vai ceremonijām.

Muslīns

Smalks, viegls kokvilnas audums.

Namda

Paklājs, ko izgatavo, kārtu kārtām blīvi filcējot vilnas slāņus. Uzskata, ka šī tradīcija aizsākusies Mughalu imperatora Akbara (1542–1605) valdīšanas laikā, jo viņš aukstajās ziemās vēlējies savam zirgam siltus apsegus. Namdas paklājus izgatavo Kašmīras ielejā un plaši lieto turienes mājsaimniecībās gan kā grīdas segumu, gan matraci. Paklāji veicinājuši arī kašīdas izšuvumu nozares attīstību. Šiem izšuvumiem raksturīgs tas, ka sākumā uz auduma izšuj tumšākas kontūras, bet pēc tam pārējo rakstu. Visbiežāk sastopami ziedu un putnu motīvi.

Natarādža

Hindu dieva Šivas dejojošā forma, kas rāda Šivu kā dejas un teātra mākslas aizbildni. Natarādžu apņem uguns oreols prabhāvalī, un viņš dejo uz guļošā vienaldzības dēmona Apasmāras. Šajā veidolā dievs veic radīšanas, iznīcināšanas un saglabāšanas funkciju, kā arī svētī savus pielūdzējus.

Nilavilaka

Tradicionāla lampa, ko parasti izmanto Dienvidindijā, Keralā. Lampu iedezd tempļos pirms lūgšanu sākuma, kā arī pirms dažādām oficiālām norisēm.

O *Oomeree Mawjee & Sons*

Indijas sudrabkaļi no Bhūdžas pilsētas Kačas distriktā Rietumindijā, kuru darbības laiks bija aptuveni no 1840. līdz 1930. gadam. Kačas reģionam ir senas sudraba apstrādes tradīcijas. Turienes sudrabkaļi izstrādājuši sarežģītu paņēmienu, kā vairākkārt karsēt un atdzesēt sudrabu, lai, to kaļot, veidotu izsmalcinātus ornamentus.

P Pājals

Tradicionāla indiešu kājas sprādze.

Pāndāns jeb khāsdāns

Pāndāns ir trauks pāna jeb beteles sastāvdaļu uzglabāšanai. Šo zelējamo stimulantu gatavo no beteļpiparu (*Piper betle*) lapas, kurā ietin dzēstos kaļķus (kalcijs hidroksīds) un citas sastāvdaļas – sasmalcinātus beteļriekstus jeb arekas riekstus (*Areca catechu*), kardamonu, tabaku, krustnagliņas u. c. Pānu pirms pasniegšanas saloka trijstūrī vai satin un pēc košļāšanas izspļauj vai norij. Beteļpipara lapu zelēšanas kultūra Indijā zināma jau kopš 3. gadsimta.

Dienvidāzijā pāna pasniegšanai bija svarīga un prestiža nozīme viesmīlības aspektā, par ko liecina sarežģītais sastāvdaļu glabāšanas, sagatavošanas un lietošanas rituāls.

Paņčapātra

Ūdens trauks, ko hinduisma rituālos ierasts piepildīt ar ūdeni, dažreiz pievienojot pat piecu dažādu augu lapas, lai to attīrītu. Parasti paņčapātras rituālo piederumu komplektā ietilpst arī rituālā karote udhāranī. Traukus izmanto pūdžas rituāliem mājās, tempļos, darbavietās un svētkos. Karoti lieto ūdens, dzidrinātā ghī sviesta vai piena liešanai uz dievību tēliem un rituālajā ugunī, kā arī svētītā ūdens piedāvāšanai.

Pālkī

Pārvietošanās līdzeklis – segtas nestuves, ko izmantoja gan nozīmīgu personu pārvešanai, gan tempļos reliģisko svētku laikā. Pālkī svītā bija ne tikai nesēji, bet arī cits pavadošais personāls. Ceļotāji bieži ņēma līdzīkdiēnā nepieciešamās lietas, jo pārvietošanās dažkārt ilga dienām.

Pārvatī

Hindu auglības dieviete, ģimenes aizstāve, dieva Šivas sieva. Iemieso spēku, enerģiju, harmoniju, uzticību, mīlestību, skaistumu un mātišķumu. Pārvatī kopā ar Lakšmī un Sarasvatī veido Tridēvī jeb sieviešu kārtas dievību triādi.

Patrī

Hindu amulets, ko galvenokārt izmanto Rietumindijā – Rādžastānā un Gudžarātā.

Pičvai

Reliģiska satura glezna, kurā attēlots Krišna. Tradicionāli izmanto tempļos, novietojot aiz dieva figūras, lai vizuālos tēlos stāstītu par Krišnas dzīvi.

Pūdža

Hindu rituāls, ko veic, lai godinātu un pielūgtu vienu vai vairākas dievības, uzņemtu un godinātu viesus vai garīgi atzīmētu kādu notikumu. Vārds “pūdža” nozīmē ‘godbijība, gods, godināšana, pielūgsmē’. Rituāla laikā dievam ziedo gaismu, ziedus, ūdeni un ēdienu. To var veikt gan tempļos, gan mājās.

R **Ratha**

Ceremoniālie rati, ko galvenokārt izmanto hindu tempļos Rathotsavas svētku laikā, kad tempļa dievības šādos ratos vadā pa ielām. Ratu forma ir līdzīga bengāļu hinduistu vairākpakāpju templim ar konusveida smailēm, kurās ievietoti lūgšanu karogi.

Rāma

Hindu dieva Višnu iemiesojums, eposa “Rāmājana” galvenais varonis, kurš cīņā uzvar dēmonu valdnieku Rāvanu. Rāmas bronzas atveidus parasti papildina citas figūras – viņa sieva Sīta, brālis Lakšmana un sekotājs Hanumāns. Šādas figūras domātas privātiem lūgšanu rituāliem, ko veic atsevišķi cilvēki vai ģimenes. Tie ir tempļa dievu lielizmēra figūru atveidojumi miniatūrā.

Kodanda Rāma nozīmē ‘loka turētājs Rāma’. Loks ir viens no Višnu atribūtiem, ko saista ar viņa iemiesojumu Rāmu Indijas dienvidos.

Rādha

Hindu dieva Krišnas iemīļotā. Krišnu un Rādhu uzskata par mīlestības iemiesotājiem, un šīs jūtas, kurās viņi dalās, kļuvušas par iedvesmas avotu daudziem dzejoļiem un miniatūru gleznojumiem.

Riekstkoka griezumī

Kašmīras amatnieki ir prasmīgi kokgriezēji, īpaši Šrīnagaras pilsētā, kur aug daudz valriekstu koku. Apstrādei izmanto koka sakni vai stumbru, blīvā un smalkgraudainā koksne ir ļoti piemērota sarežģītajam griešanas procesam.

S **Salma-sitāra**

Tradicionāla indiešu izšūšanas tehnika, kurā izmanto zelta vai sudraba diegus un smalkus vizuļus.

Sandalkoka griezumī

Sandalkoks ir svētais koks, kura apstrādei Indijā ir senas tradīcijas. Aromātisko koksni izmanto hinduisma, budisma un islāma rituālos. Tas izplatīts Indijas dienvidu štatos – Karnātakā, Tamilnādā un Keralā.

Sīnī

Paplāte, ko paliek zem hukas; daļa no hukas smēķēšanas komplekta.

Spiedogu apdruka

Auduma apdrukas veids, kas Indijā pazīstams kopš 12. gadsimta. Tajā izmanto no tīkkoka grebtus koka spiedogus. Katram spiedogam ir koka

rokturis un apakšpusē izgriezts reljefs raksts. Apdrukājamo audumu nostiepj uz galda, spiedogu iegremdē krāsu paplātē un pēc tam stingri nospiež uz materiāla. Uz spiedoga ir punkts, kas palīdz saglabāt atkārtotā raksta precizitāti.

Surāhī

Ūdens uzglabāšanas trauks, ko tradicionāli izgatavo no māla vai metāla.

Sūrja

Hindu saules dievība. Sūrja, burtiski “saule”, izgaismo pasauli, iznīcina slimības un ienaidniekus. Sūrjam ir cilvēka sejas vaibsti, viņa galvu apņem staru loks. Sūrjas mitoloģiskajos atveidojumos viņš parasti redzams septiņu zirgu pajūgā, kas simbolizē septiņas varavīksnes krāsas un nedēļas dienas.

Surmadāni

Surmadāni trauciņos uzglabāja kosmētiku, piemēram, cinobru pierai, krāsu acu kontūrām (kādžalu jeb kohlu), kā arī kurkumu (haldī) un rozā pūderi (gulālu) personīgajām vai mājas dievību tēlu pielūgšanas vajadzībām. 19. gadsimtā sudrabkaļi Indijas austrumu štatos, īpaši Bengālē, bija surmadāni izgatavošanas meistari.

Š

Šaktī

Viena no hindu dievietes Pārvatī formām, iznīcinošas sievišķās enerģijas iemiesojums.

Šatrandža

Sens šaha paveids, ko spēlēja Sasanīdu impērijā (224–651). Tā pirmsākumi meklējami senākā Indijas spēlē čaturangā. No šīs spēles pakāpeniski attīstījies modernais šahs, kad šatrandža ar musulmaņu kultūras starpniecību 10. gadsimtā nonāca Eiropā – Andalusā (Andalūzija mūsdienu Spānijā) un Sicīlijā.

Šiva

Viens no trim galvenajiem hindu triādes – Trimūrti – dieviem līdzās Brahmam un Višnu. Šiva ir dievs radītājs un iznīcinātājs, viņa dzīvesbiedre ir Pārvatī, dēli – Ganēša un Kārthikēja. Šivas vāhana – pārvietošanās līdzeklis un palīgs – ir vērsis Nandi.

Šīša

Spogulīšu izšuvumi, zināmi arī ar nosaukumu ābhla. Populāri Rādžastānas, Gudžarātas un īpaši Kāthiāvāras reģionā. Tajos tradicionāli izmanto dažādus dūrienu veidus, lai nostiprinātu spogulīšus. Šīšas izšuvumi Indijā radušies 17. gadsimtā, atdarinot dārgakmeņiem rotātus apģērbus. Dažādas izšuvuma dūrienu tehnikas iezīmē reģionālās atšķirības.

Šrīdēvī

Hindu dievietes Lakšmī forma. Dienvidindijā Lakšmī parādās divos veidos – kā Šrīdēvī un Bhūdēvī. Šrīdēvī ir garīgā pasaule jeb enerģija, ko sauc par Prākritī.

Šrīnātdžī

Hindu dieva Krišnas atveids – Krišna septiņu gadu vecumā.

T **Tāra**
Budisma dievība, ko vairākos reliģiskajos grupējumos uzskata par agrīnu Budas formu.

Tavīzs

Dienvidāzijai raksturīgs amulets. Uz papīra vai auduma uzraksta svēto tekstu pantus, satin un ieliek dobā cilindrā. Šādus amuletus nēsā ap kaklu un roku. Valda uzskats, ka tie nodrošina aizsardzību ne tikai pret pārdabiskiem spēkiem, bet arī pret slimībām.

Thālī

Metāla šķīvis vai paplāte, ko izmanto gan rituālā ziedu, augļu un citu ziedošanu pasniegšanā, gan ikdienā un dekoratīviem mērķiem.

Thandžāvūras Mākslas plāksne

Thandžāvūras Mākslas plāksnei 2007. gadā piešķirta Indijas ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (GN) zīme kā apliecinājums tās nozīmībai ilglaicīgā mantojuma saglabāšanā. Šādu plākšņu izgatavošanu aizsāka Thandžāvūras marathu valdnieks Serfodži II (1777–1832) – viņš tās pasniedza kā karaliskās dāvanas.

Thandžāvūras glezniecība

Glezniecība uz stikla Thandžāvūrā turpinājusi attīstīties līdz pat 20. gadsimtam. Tās mērķis galvenokārt bijis nodrošināt vidusšķiras mājsaimniecības, nelielus tempļus un citas ceremoniālas pulcēšanās vietas ar garīga un reliģiska satura attēliem par mērenām cenām.

Tīrthankara – Pāršvanātha

Džainismā tīrthankara ir cilvēks, kurš sasniedzis augstāko dvēseles stāvokli un atbrīvojies no pārdzimšanas. Pāršvanātha ir džainistu 23. Tīrthankara, un viņa simbols ir septiņgalvu čūska. Viņš piedzima un uzauga valdnieku ģimenē, bet vēlāk atteicās no pasaulīgās dzīves. Čūskas Dharnēndra un Padmāvatī aizsargāja viņa ķermeni no nemitīgām lietusegāzēm, kas traucēja grēku nožēlai. Pāršvanātha sludināja džainisma nevardarbības mācību, līdz viņu sasniedza nāve jeb mokša.

U **Ugaldāns**
Spļaujamais trauks.

V **Vēnugopāla**
Hindu dieva Krišnas atveids, kad viņš spēlēja flautu. Burtiskā nozīme – ‘govju gans, flautas turētājs’.

Vīrabhadra

Hindu dieva Šivas forma, kas iemieso postošo enerģiju. Vīrabhadra ir Šivas aspekts, kas parādās, kad Himalaju valdnieka Dakšas meita Satī – Šivas pirmā sieva – ielec upurugunī. Pieņēmis Vīrabhadras veidolu, saniknotais Šiva atriebjas un nogalina Dakšu, jo viņš atteicies pieņemt Šivas un Satī savienību, tādējādi novedot Satī līdz nāvei.

Višnu

Viens no trim galvenajiem hinduisma triādes – Trimūrti – dieviem līdzās Brahmam un Šivam. Višnu ir Visuma radītājs un uzturētājs, labestības un žēlsirdības iemiesojums.

Šim dievam ir desmit iemiesojumu – avatāru –, kuros viņš nokāpis uz zemes, lai glābtu cilvēci no lielas nelaiemes. Višnu vāhana jeb pārvietošanās līdzeklis ir mītiskais putns Gāruda – dievu vēstnesis un putnu valdnieks. Višnu dzīvesbiedre ir dieve Lakšmī.

Vithoba

Hindu dievs, kuru visbiežāk pielūdz Mahārāštras un Karnātakas štatā Indijas dienvidos, kā arī Dekānas reģionā. Vithobas tēla vizuālais risinājums līdzinās skulptūrai, kas atrodas Pandharpurā Mahārāštras štatā, kur Višnu pielūdz Vithobas veidolā. Šo dievu attēlo kā jaunu, tumšādainu zēnu, kurš parasti stāv uz ķieģeļa.

Z Zardozi

Zelta vai sudraba diegu izšuvumi uz zīda, satīna vai samta.

Zarī

Zelta vai sudraba pavediens. Zarī pavedieni ir viens no galvenajiem dekoratīvajiem elementiem zīda sārī un citos indiešu apģērbos.

MUZEJA EKSEMPLĀRS
BIBLIOTĒKA